

“RCH” соёлын өвийн бүртгэлийн програмын үзмэрийн төрөл зүйлийг сонгох тухай зөвлөмж

1.Урлаг, уран сайхан

Үзмэр эд өлгийн зүйлийг төрөл зүйлээр ялгахдаа хамгийн гол нь тухайн зүйлийн голлох ач холбогдолыг нь харгалзан үзэх нь чухал. Урлаг уран сайхны төрөл зүйлд хожуу үед бүтээгдсэн урлаг, уран сайхны бүх төрлийн бүтээл, эд зүйлийг хамааруулж болно.

1. Зураг урлал

Бүх төрлийн уран зураг, монгол зураг, зураасан зураг, дардас гэх мэт

2. Уран баримал

Бүх төрлийн материалаар хийсэн бүтэн болон тал хэвийн (рельеф, бральеф) баримал

3. Сийлбэр

Мод, чулуу, яс гэх мэт бүх төрлийн материалаар сийлж урласан бүтээл

4. Оёмол урлал

Торгон зураг, наамал, хатгамал, туурган хивс (гобелен) гэх мэт зөөлөн эдлэлээр урласан эд зүйл

5. Гоёл чимэглэлийн урлал

Бүх төрлөөр хийсэн гоёл чимэглэлийн эд зүйл, арьс, эсгий урлалын бүтээл тэмдэглэлт ойд зориулан хийсэн бэлэг дурсгалын зүйлс

6. Тайз, дэлгэцийн урлал

Театр, кино, тайз, дэлгэцийн урлагийн эскиз, макет, эд зүйл, хувцас хэрэглэл

7. Бусад

Дээрх төрлүүдэд үл хамрагдах урлаг уран сайхны эд зүйл

2. Түүхийн холбогдолтой зүйл

Түүхийн тодорхой нэг хэрэг явдалтай холбоотой үзмэр, эд өлгийн зүйл, эсвэл түүхэн бие хүний эдэлж хэрэглэж байсан болон түүний амьдрал, үйл ажиллагаатай холбоотой зүйлс “Түүхийн холбогдолтой зүйл”-д орно. Энэ төрөлд хуучны бүх төрлийн ном судрыг утга агуулга, бичиг, үйлдсэн арга барилыг үл харгалзан хамааруулна.

1. Түүхэн бие хүний холбогдолтой эд өлгийн зүйл

Монголын түүхэнд нэр нь мөнхрөн үлдсэн төр, нийгэм, урлаг, соёлын нэрт хүмүүс, спортын алдартан, шашны зүтгэлтэн, эрдэмтэн мэргэдийн амьдрал, үйл ажиллагаатай холбоотой үзмэр, эд өлгийн зүйлс

2. Баримт бичиг, аудио, видео бичлэг

Түүхэн хэрэг явдалтай холбоотой тогтоол шийдвэр, үнэмлэх, баярын бичиг, урилга болон бусад баримт бичгийн чанартай үзмэр, эд өлгийн зүйлс, түүхэн хэрэг явдлын талаар өгүүсэн бичлэгтэй бүх төрлийн хуурцаг, киноны хальс, пянз, CD зэрэг зүйлс. Аливаа баримт бичгийн холбогдолтой үзмэр нь эх хувь эсвэл мэргэжлийн хүний хуулбарласан эх орохыг анхаар.

3. Ном, хэвлэл, бичгийн хэрэгсэл

Музейн сан хөмрөгт байгаа түүх, уран зохиол, шашны холбогдолтой ном, судар, бар, үнсэн самбар, бийр, харандаа, үзэг, янтай, бэх, бэхний хайрцаг зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс бичсэн бичиг, болон үйлдсэн арга барил, бүтээгдсэн он цагаас үл хамаарч энэ төрөлд орно.

4. Бэлэг дурсгалын эд зүйл

Тухайн музейн сан хөмрөгт алдартай хүмүүс болон гадаад орны хүндэт хүмүүсийн дурсгал болгон бэлэглэсэн, үлдээсэн бүх төрлийн үзмэр, эд өлгийн зүйлс. Жишээ нь: МУ-ын Ерөнхийлөгч асан П.Очирбатын Завхан аймгийн музейд бэлэглэсэн морин хуур энэ бүртгэлд орно.

5. Зоос мөнгөн тэмдэгт

Түүхэн тодорхой цаг үед нийтийн дунд төлбөр тооцооны хэрэгсэл болж байсан болон дурсгалын зориулалттай гаргасан бүх төрлийн мөнгөн тэмдэгт, зоос, түүний эх загвар энэ төрөлд хамаарна. *Археологийн хайгуул, малтлага судалгааны үр дүнд илэрч олдсон зооснууд нь энэ төрөлд хамаарахгүй.*

Түүнчлэн хүмүүсийн алдар гавъяаг хөхиүлэн шагнасан болон дурсгалын зориулалттай гаргасан гадаад дотоодын бүх, төрлийн одон медаль энэ төрөлд хамаарна.

6. Гэрэл зураг

Музейн сан хөмрөгт хадгалагдаж байгаа бүх төрлийн гэрэл зураг, хальс энэ төрөлд орно.

7. Бэлгэдэл, таних тэмдгийн холбогдолтой эд өлгийн зүйл

Түүхийн тодорхой цаг үед хэрэглэж байсан тамга, тэмдэг, дарцаг, туг, хиур зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс.

8. Цэрэг, байлдааны холбогдолтой эд өлгийн зүйл

Түүхийн тодорхой цаг үед цэрэг, батлан хамгаалах салбарт хэрэглэж байсан бүх төрлийн буу, сэлэм, холбооны хэрэгсэл, дүрэмт хувцас, цүнх бичгийн хэрэгсэл зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс гэх мэт. Хэрэглэж эзэмшиж байсан эзэн бие нь тодорхой үзмэр, эд өлгийн зүйлс энэ төрөлд хамаарахгүй.

9. Бусад

Дээрх 8 төрөлд хамаарахгүй боловч түүхийн холбогдолтой эд зүйлд зайлшгүй орох үзмэр, эд өлгийн зүйлсийг энэ хэсэгт оруулна.

Жишээ нь: Нум сум

Музейн сан хөмрөгт хадгалагдаж байгаа нум сумыг дараах байдлаар төрөлд хамааруулна. Хэрэв археологийн хайгуул малтлага судалгааны үр дүнд илэрсэн бол “Археологийн дурсгал”-д, алдартай харваачийн хэрэглэж байсан нум сумыг “Түүхэн бие хүний холбогдолтой эд өлгийн зүйл”-д, эзэн бие нь тодорхойгүй боловч спорт, сурын харваанд хэрэглэж байсан нум сумыг “Тоглоом наадам”-д, байлдааны зориулалтаар хэрэглэж байсан бол “Цэрэг, байлдааны холбогдолтой эд өлгийн зүйл”-д тус тус оруулан бүртгэнэ.

3. Угсаатны зүй

Музейн үзмэр цуглуулгийн дийлэнх хэсгийг угсаатны төрөл зүйлийн үзмэр эзэлдэг. Угсаатны зүйн төрлийн үзмэрүүд нь харилцан бие биеэнтэйгээ холбоотой байх тул төрөл зүйлийг сонгоход эргэлзээ төрүүлж байгааг үгүйсгэх аргагүй юм. Иймд үзмэрийн зориулалт, бүтээсэн он цаг, түүхийн ач холбогдлын аль шинж нь илүү давамгайлж байгааг харгалзан үзэж төрөл зүйлийг сонгоно.

1. Мал аж ахуй, уналга тээвэр

Монголын уламжлалт мал аж ахуйтай холбоотой бүхий л эд зүйлс эмээл, хазаар, хударга, хөмөлдөрөгө, чөдөр, ногт, уурга, бугуйл, бурантаг, буйл, нэмнээ, угж, хүзүүвч, ташуур, малын им тамга, тах, улалгааны багаж, араг савар, тэрэг, хөсөг тээврийн хэрэгслийн эд зүйлс,

2. Ан агнуур, газар тариалан

Ан агнуурын зориулалт бүхий цахиур буу, тугалган сум, хавх, даллуур, загасны тор зэрэг ангийн хэрэгсэл, газар тариалангийн холбогдолтой анжис, тармуур, хамуур, гаапуу, тариа цайруулах шигшүүр, самбар чулуу, гар тээрэм болон хүрз, сүх, жоотуу зэрэг багаж хэрэгсэл,

Жишээ нь: тариа цайруулах самбар нь археологийн олдвор бол цаг хугацааны хувь эртний үед хамаарах ба энэ үзмэрийг “Археологийн дурсгал”-ын төрөлд хамааруулан бүртгэнэ. Орчин үеийн ахуй хэрэглээний тариа цайруулах гар тээрэм, самбарыг “Угсаатны зүй”-н энэ төрөлд бүртгэнэ.

3. Гэр орон сууц, дотоод тавилга

Гэр сууц, асар, майхан, гэрийн доторхи тавилга авдар сав, ор, сандал, шүүгээ, эргэнэг тавиур, аргалын дөрвөлж, ширээ, эсгий ширмэл (олбог, ширдэг дэвсгэр, өрх, үүд, г.м) эд зүйлс

Жишээ нь: эсгий ширмэл олбог ширдэг зэрэг нь ахуй хэрэглээний гэхээсээ илүү урлаг, уран сайхны шинжийг илүү агуулсан бол “Урлаг уран сайхан”-ы төрөлд хамруулна.

4. Дээл хувцас, гоёл чимэглэл

Малгай, алчуур, дээл, ууж, хантааз, цамц, өмд, гутал зэрэг хувцас хунар, гоёл чимэглэлийн бүх зүйлс (малгайн чимэг, жинс чулуу, өд, залаа, эмэгтэй хүний толгойн боолт чимэглэл, ээмэг, бөгж, таван саваагүй, гоёл чимэглэлийн хайрцаг, уут сав) гэх мэт.

5. Гэр зуурын үйлдвэр, гар урлал

Дархны багаж зэвсэг, тулга, тогоо, галын болон үйлний хайч, шилээвэр, илүүр, билүү, бүх төрлийн хувин, сав суулга, ваар, хөхүүр, аяга, таваг, хэт хутга, хөөрөг, гаанс зэрэг эд зүйлс,

Жишээ нь: ваар савыг бүртгэхдээ он цагийг харгалзан археологийн олдворийн ваар савыг “Археологийн дурсгал”-ын төрөлд бүртгэх ба хятад, орос хийцийн хожуу үеийн хэрэглээний зориулалтын ваарыг энэ төрөлд бүртгэнэ.

6. Уламжлалт анагаах ухаан

Хүний болон мал аж ахуйн анагаах ухааны холбогдолтой багаж, эм тан, хануур, төөнүүрийн багаж хэрэгсэл,

7. Хөгжмийн зэмсэг

Бүх төрлийн хөгжмийн зэмсэг, ардын дуу, бүжигтэй холбоо бүхий үзмэр, эд зүйлс

8. Тоглоом наадам

Ардын уламжлалт тоглоом наадгай, эрийн гурван наадам, спорт биеийн тамирын хэрэгсэл, хувцас хунар орно.

9. Бусад

Угсаатны зүйн төрөлд хамаарах боловч дээрх 8 ангилалд багтаагүй үзмэр, эд зүйлсийг оруулна.

4.Шашин шүтлэг

Энэ төрөлд бүх төрлийн шашны шүтээн, зан үйлтэй холбогдолтой, шашны зориулалтаар бүтээгдсэн үзмэрийг хамруулна.

1. Бурханы зураг

Бүх төрлийн бурханы зураг, хэвлэмэл болон барласан зургууд орно

2. Оёмол урлал

Зээгт наамал, хатгамал, наамал, нэхмэл бурхан, эд зүйл

3. Цутгамал

Бүх төрлийн цутгамал бурхан, эд зүйл

4. Хөөмөл

Бүх төрлийн хөөмөл бурхан, эд зүйл

5. Сийлбэр

Мод, чулуу, яс зэргээр сийлбэрлэн урласан бурхан, шүтээний эд зүйл

6. Баримал, шуумал

Шавар болон шуумлын аргаар хийсэн том, жижиг хагас болон бүтэн баримал, эд зүйл

7. Шашны зан үйлийн холбогдолтой эд зүйл

Хонх, очир, цөгц, тахилын аяга, завъяа бумба, жанцан, дингов, лянганы багаж, мандал, мандаа гэх мэт

8. Хөгжмийн зэмсэг

Дамар, дун, дуу дарам, хэнгэрэг цан, дэншиг, их, бага гандан бүрээ, бишгүүр, ганлин гэх мэт

9. Цамын баг, өмсгөл

Цамын баг, дээл хувцас, гутал, чимэглэл гэх мэт

10. Шашны хувцас, хэрэглэл

Ламын хувцас өмсгөл, чавир зэрэг болон маарамбын хэрэглэл эмийн манхаг зэрэг

11. Бөө мөргөлийн холбогдолтой эд зүйл

Бөөгийн хувцас эд зүйл, хэнгэрэг, цохиур, онго, сахиус гэх мэт хэрэглэлүүд.

12. Сүм хийдийн чимэглэл

Музейд үзмэр болон хадгалагдаж байгаа сүм, хийдийн барилгын гадна болон дотоод чимэглэлийн эд зүйл

13. Бусад

Дээрх төрлүүдэд үл хамаарах бусад шашны эд өлгийн зүйлс

5. Археологийн дурсгал

Археологийн хайгуул, малтлага судалгааны үр дүнд илэрч олдоод музейн сан хөмрөгт ирсэн бүх төрлийн үзмэр, эд өлгийн зүйлс “Археологийн дурсгал”-д орно. Мөн түүвэр байдлаар болон хадны оршуулганаас илэрч олдсон үзмэр, эд өлгийн зүйлсийг “Археологийн дурсгал”-д оруулан бүртгэж болно.

1. Чулуун зэвсэг

Эртний хүмүүсийн чулуугаар хийсэн ялтас, залтас, бэлдэц, цуулдас, зуулга ир, зэв зэрэг үзмэр эд өлгийн зүйлс гэх мэт.

2. Гоёл чимэглэлийн эд өлгийн зүйл

Ээмэг, хүзүүний зүүлт, бөгж, бүсний чимэг, үсний чимэг, амьтны дүрс бүхий цутгамал чимэглэл зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс гэх мэт.

3. Ахуйн хэрэглээний эд өлгийн зүйлс

Ваар, шавар сав, аяга, таваг, тариа цайруулах самбар чулуу, чулуун нухуур нүдүүр, хайч, тогоо, халбага сэрээ, савх зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс

4. Хувцас хэрэглэл

Малгай, дээл, хуяг, дуулга, гутал, өмд, оймс, зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс

5. Зэр зэвсэг, байлдааны хэрэгсэл

Байлдааны алх, зээтүү, илд, сэлэм, жад, гилбэр, зэв, нум сум түүний наалт, дүүгүүр, хутга зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс гэх мэт

6. Шүтлэг, зан үйлийн холбогдолтой эд өлгийн зүйл

Шаант чөмөг, шагай, ясан болон чулуун онго, бурхадын шавар баримал, цөгц зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс гэх мэт

7. Эртний хот суурингийн холбогдолтой эд өлгийн зүйл

Хот суурины туурь, сүм хийдийн үлдэгдлээс олдсон дээврийн вээр, тосгуур ваар, нөмрөг ваар, нүүр ваар, тоосго, баганы суурь чулуу, чулуун болон модон баганы үлдэгдэл зэрэг үзмэр, эд өлгийн зүйлс гэх мэт.

8. Чулуун дурсгал

Түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалын бүрэлдэхүүнд байсан дурсгалыг зөөж авчран музейн үзүүллэгт дэглэсэн хадны зургийн хэсэг, буган хөшөө, хүн чулуун хөшөө, гэрэлт хөшөө, амьтны дүрст чулуун дурсгал гэх мэт

9. Бусад дурсгал

Дээрх 8 зүйлийн шалгуур үзүүлэлтэд хамрагдахгүй дурсгалууд орно.

Жишээ нь: Хүрэл толь

Музейгээс гарсан хайгуулын баг хөдөөний айлд байгаа (тэр айл нь уг толийг санамсаргүй байдлаар өвөлжөөнийхөө ойролцоогоос олсон) хүрлээр цутгаж хийсэн аргалын дүрс бүхий дугуй толийг худалдан аваад сан хөмрөгт бүртгэхдээ өөр бусад ижил төрлийн толинуудтай харьцуулан нягталж он цагийг нь тогтооно. Хэрэв энэ толь нь хүрэл төмрийн түрүү үед холбогдох нь мэдэгдвэл “Археологийн дурсгал”-д бүртгэх, харин түүнээс хожуу 17-19 зууны үед холбогдох бол шашин шүтлэгийн холбогдолтой үзмэр, эд өлгийн төрөлд багтаан бүртгэх хэрэгтэй. Цаг хугацааны хувьд 17-19-р зууны үед бүтээгдсэн нь тодорхой мэдэгдэж байгаа хэрнээ тухайн толийг урласан дархан хүнээс зүйл бүрийн авьяас чадвар шаардаж нарийн ур хийцтэй бол музейн эрдэм шинжилгээний ажилтан өөрийн итгэл үнэмшлээр аль төрөлд хамааруулан авахаа шийдэж бүртгэлд тусгана.

Тухайн толийг хэрэглэж байсан хүн нь тодорхой (тэр эзэн бие нь улс орон даяар алдартай, эсвэл тухайн орон нутагтаа танигдсан түүхэн бие хүн бол) бол түүхэн дурсгалт эд өлгийн зүйлийн төрөлд хамаатуулан бүртгэлд тусгаж болно.

Соёлын өвийн төвийн
биет соёлын өвийг хамгаалах хэлтэс